

<http://digithum.uoc.edu>

Dossier «Investigant els *media* a través de les pràctiques: una aproximació etnogràfica als estudis de comunicació»

La representació de l'acció política en els mitjans de comunicació: creences i frustracions relacionades amb internet en les campanyes britàniques de solidaritat internacional

Veronica Barassi

Doctoranda en els departaments d'Antropologia i Mitjans de Comunicació al Goldsmith College de la Universitat de Londres
v.barassi@gold.ac.uk

Data de presentació: març de 2009

Data d'acceptació: abril de 2009

Data de publicació: maig de 2009

CITACIÓ RECOMANADA

BARASSI, Veronica (2009). «La representació de l'acció política en els mitjans de comunicació: creences i frustracions relacionades amb internet de les campanyes britàniques de solidaritat internacional». E. ARDÈVOL, A. ROIG (coords.) «Els *media* a través de les pràctiques: una aproximació etnogràfica als estudis de comunicació» [dossier en línia]. *Digithum*. Núm. 11. UOC. [Data de consulta: dd/mm/aa].
<adreça electrònica del document>
ISSN 1575-2275

Resum

El terreny de l'activisme en els mitjans de comunicació avui s'associa a internet; s'ha construït sobretot per mitjà de xarxes o plataformes en línia i, a poc a poc, va transformant la manera d'imaginar, experimentar i organitzar l'acció política. Aquest article explora els efectes que tenen les creences i frustracions relacionades amb internet sobre les formes contemporànies d'acció política. Partint del context etnogràfic en què se situen les campanyes de solidaritat internacional i els sindicats britànics, el treball proposa que la relació que mantenen els activistes amb les tecnologies d'internet és complexa i s'insereix en una doble tensió entre l'apoderament i frustració. Tal com sosté l'article, és mitjançant una exploració etnogràfica d'aquesta tensió que els especialistes poden arribar a entendre més bé les negociacions socials i els conflictes permanents creats arran de les transformacions tecnològico-històriques dels últims quinze anys.

Paraules clau

moviments socials, tecnologies d'internet, mitjans alternatius, activisme polític, imaginació etnogràfica

Abstract

The terrain of media activism today has become an internet connected one; one that is primarily constructed through online networks or platforms; one that is gradually transforming the way in which political action is imagined, experienced and organised. The following article explores the effects of internet related beliefs and frustrations on contemporary forms of political action. Drawing from the ethnographic context of international solidarity campaigns and the trade unions in Britain, the paper argues that activists' relationship to internet technologies is a complex one, which is embedded in a double tension of empowerment and frustration. It is by ethnographically exploring this tension, the paper contends, that scholars can gain important insights on the ongoing social conflicts and negotiations created by the techno-historical transformations of the last fifteen years.

Keywords

social movements, internet technologies, alternative media, political activism, ethnographic imagination

Introducció: el context de la investigació i la cerca de la densitat etnogràfica

Cuba Solidarity Campaign –organització britànica pertanyent al moviment sindical, que des del 1984 publica la revista il·lustrada *CubaSí*– ocupa el lloc central d'aquest estudi. L'organització, coneguda prèviament com a British-Cuba Resource Centre, va néixer el 1978 a partir d'un moviment de base constituït per persones interessades en les fites del socialisme cubà. L'any 1992 el grup va canviar el nom pel de Cuba Solidarity Campaign (CSC) i, trenant xarxes econòmiques amb els principals sindicats britànics, va aconseguir un augment important d'associats i una major influència política. Amb 4.000 socis individuals, 450 afiliats sindicals, 28 grups locals en territori nacional i dues organitzacions germanes a Irlanda del Nord i Escòcia, CSC és avui la principal organització britànica de l'àmbit de la solidaritat que centra la seva tasca en Cuba i l'Amèrica Llatina.

La seu de CSC és en un petit edifici al nord de Londres. Tot i això, l'organització desplega la seva realitat en diversos nivells de col·laboració en xarxa i s'insereix en un món social de gran interès: el format per totes les relacions socials multicapa on s'apleguen sindicats, organitzacions militants, el Partit Laborista, el Partit Comunista, el *Morning Star Daily* i un bon nombre de faccions que normalment s'identifiquen com «l'esquerra britànica». Es tracta d'un món profundament britànic, de raça blanca, de mitjana edat i de classe mitjana, integrat per gent que va lluitar contra el govern de Thatcher i que va assistir a l'aparició del Nou Laborisme «amb l'esperança i el prec que les mesures de Tony Blair fossin una tàctica ideada per a fer fora del govern els conservadors».

Tanmateix, i així ho ha revelat aquest estudi, també és un món sacsejat per la incredulitat que van generar les polítiques i accions del govern de Tony Blair, un món que avui viu molt afectat per una profunda sensació de desil·lusió en la política britànica. Aquesta sensació de desil·lusió es contraresta amb unes pràctiques d'identificació i solidaritat internacional amb l'Amèrica Llatina. La gent implicada en aquest món social considera que els països llatinoamericans representen un exemple, una realitat alterna-

tiva –basada en el col·lectivisme, les polítiques revolucionàries i la participació política– que posa en relleu les contradiccions del sistema polític britànic. Amb l'objectiu de convèncer el públic del Regne Unit que països com Cuba o Veneçuela representen una alternativa viable en el si de l'economia neoliberal imperant avui al món, i amb la finalitat de contrarestar les representacions negatives que d'aquests països es fan en els mitjans corporatius, les organitzacions integrants d'aquest món social es van centrar en la producció de les seves pròpies modalitats de *mitjans alternatius* molt abans de l'adveniment d'internet.

En l'estudi dels mitjans de comunicació, els mitjans alternatius tenen en general la consideració de mitjans d'estar per casa, vinculats amb les realitats dels moviments socials (Downing, 2001) i definits per una comunicació horitzontal, pràctiques participatives (Atton, 2002) i un contingut contrahegemònic (Downmunt, 2007). En les últimes dècades, i arran de la proliferació causada per les tecnologies d'internet, aquestes noves modalitats potenciades de mitjà de comunicació han rebut cada cop més atenció (Meikle, 2002). No obstant això –i malgrat la seva perspicàcia–, les anàlisis de mitjans de comunicació alternatius que es poden trobar en els estudis sobre els mitjans de comunicació (Downing, 1998; Atton, 2002; Curran *et al.*, 2003; Waltz, 2005; Coyer *et al.*, 2007) es caracteritzen per un cert grau de «lleugeresa». Són lleugeres respecte a la política interna dels grups relacionats amb la producció de mitjans alternatius, lleugeres respecte a la riquesa cultural d'aquests grups i respecte a les intencions, desigs, temors i projectes de les persones que hi estan implicades (Ortner, 1995, pàg. 190).

En aquest projecte de recerca es reuneixen els estudis de mitjans de comunicació i l'antropologia, i s'aspira a oferir una descripció ben completa de les frustracions, els desigs, els projectes i les sensacions de les persones que cada dia participen en la representació de l'acció política en els mitjans de comunicació. Aquest enfocament teòric i metodològic resulta especialment important en un moment en què l'adveniment d'internet ha transformat profundament la relació dels activistes amb l'activisme desplegat als mitjans (Manning, 1998; Meikle, 2002). Tal com demostrarà aquest article, una història relativament dilatada i la participació

<http://digithum.uoc.edu>

La representació de l'acció política en els mitjans de comunicació...

en els mitjans fan que Cuba Solidarity Campaign (CSC) i el seu món social esdevinguin un lloc de recerca fèrtil i exigent, un lloc en el qual es pot analitzar l'impacte de les novetats tecnològiques actuals mitjançant l'observació de les històries personals i les conviccions polítiques de la gent.

Les tecnologies d'internet i l'acció política: una complexa relació d'apoderament i frustració

Quan el 1996-1997 Cuba Solidarity Campaign va inaugurar el seu primer lloc web, l'entusiasme i les expectatives davant les possibilitats «mundials» que oferien les noves tecnologies eren predominants en tota l'organització. En el número de *CubaSí* que es va publicar la tardor del 1996 –per exemple–, *immediatesa, eficàcia i acció mundial directa i en línia* eren paraules clau que s'utilitzaven en els articles amb l'objectiu de destacar els avantatges que la xarxa brindaria a la seva causa. Després del llançament del lloc web, les plataformes de mitjans de comunicació s'han multiplicat en l'organització, i avui –a part de distribuir entre 5.000 i 6.000 números impresos de la revista– CSC també basa la seva actuació en un butlletí d'informació en línia, un grup a Facebook, llistes de correu, grups de discussió i un compte a YouTube. Testimonis recollits dins CSC documenten com la seva gent ha experimentat la posada en marxa de les tecnologies en línia. En termes generals, els activistes creuen en les oportunitats que ofereix internet i sostenen que les noves tecnologies han potenciat les seves aptituds de treball en xarxa, a més de facilitar-los la capacitat de «fer arribar el seu missatge» a institucions i governs.

Les creences en les diferents possibilitats que ofereixen les tecnologies d'internet han redefinit les prioritats i estratègies polítiques dels activistes. Les persones que formen CSC –avui dia– prioritzen l'acció dels mitjans per sobre d'altres formes més tradicionals de solidaritat política, com ara les manifestacions o l'enviament de material d'ajuda. En conseqüència, fent que les persones tinguin més confiança en les pròpies estratègies de treball en xarxa i dels mitjans de comunicació, sembla que les tecnologies d'internet han «potenciat» l'acció dels mitjans i han accentuat l'èmfasi sobre la importància de les estratègies centrades en les tecnologies dels mitjans. Aquest argument s'adiu bé amb les primeres observacions sobre la relació entre les tecnologies d'internet i l'acció política que trobem en la bibliografia de finals de la dècada de 1990 relativa a nous moviments socials. En aquell moment, els especialistes opinaven que les noves tecnologies de la informació i la comunicació es convertien en un terreny privilegiat per a les lluites socials i polítiques d'arreu del món, ja que milloraven les estratègies de treball en xarxa i feien possible que les minories polítiques transmetessin els seus missatges a escala mundial (Melucci, 1996; Castells, 1997; Ribeiro, 1998; Slater, 1998; Diani *et al.*, 2002).

Tal com ja van avançar els especialistes –en l'última dècada–, les creences en les possibilitats d'internet han redefinit el terreny de l'acció política. Tanmateix, aquest procés social planteja un seguit de qüestions, contradiccions i conflictes entre les persones implicades. Ho podem veure expressat amb més detall en la conversa que seguidament reproduïm entre Sian (investigadora d'AMICUS i membre de Cuba Solidarity Campaign i de Venezuela Information Centre –VIC–) i Matt, el seu xicot (treballador a temps complet de VIC i membre de CSC), tots dos amb vint anys i escaig:

S: Per a mi és evident que en els últims anys, tant en les campanyes com en els sindicats, les coses han canviat. Avui la gent es pensa que tenir un grup a Facebook és assolir un cert nivell d'activitat política i centra molt la seva acció en els mitjans en línia. Però, aleshores, les coses es deterioren. Els socis comencen a pensar que n'hi ha prou d'unir-se a un grup de Facebook per a demostrar que estàs compromès. La realitat, però, és que això no significa res..., no canvia les coses.

M: Tens raó, però trobo que també és útil per a treballar en xarxa i fer contrainformació...

S: El que vull dir és que és útil per a fer publicitat de la nostra tasca i fomentar-la, però també cal fer lobbisme, manifestacions, protestes. Facebook, com altres espais virtuals, és útil per a fomentar aquestes activitats, però no es pot considerar un substitut. Ara bé, és precisament això el que passa actualment...

Tal com revela aquesta conversa, la relació que mantenen els activistes amb internet és ambivalent, ja que es defineix, d'una banda, per un reconeixement de les oportunitats que se'ls ha concedit, i, de l'altra, per una sensació de frustració davant les «promeses perdudes» de la xarxa. Per a conceptualitzar aquesta ambivalència amb una perspectiva teòrica, ens hem de remetre a la història d'internet, i, seguint Castells, hem d'entendre que internet no és solament una tecnologia, sinó també un constructe cultural que es basteix sobre discursos ideològics de «llibertat» i «transparència» (2001, pàg. 33). Castells (2001) ja es va adonar que, com a construcció cultural, internet n'és una d'ambivalent que ofereix tantes oportunitats com desafiaments. De la llibertat de qui, parlem? Com arribarem a entendre les contradiccions que es donen entre els potencials democràtic i comercial de les noves tecnologies? (Castells, 2001, pàg. 275).

En aquest marc, per tant, la relació ambivalent que mantenen els activistes amb les tecnologies d'internet no ens ha de sorprendre. És més, l'ambivalència sempre és present en les construccions ideològiques, sobretot quan influencien les pràctiques i dinàmiques de cada dia. Les experiències viscudes en la vida real sempre xoquen amb les percepcions ideals. No obstant això, tant en la bibliografia dels moviments socials com en la dels mitjans alternatius, a penes s'han explorat els desafiaments i les frustracions amb què la gent es trobava cada dia en l'ús de les tecnologies d'internet per a l'acció política. Quan n'hi ha (Atton, 2004; Meikle, 2002), no és de naturalesa etnogràfica. Ara bé,

<http://digithum.uoc.edu>

La representació de l'acció política en els mitjans de comunicació...

quins són els desafiaments, temors i frustracions compresos en la relació que mantenen els activistes amb les tecnologies d'internet? Si les creences relatives a internet han redefinit el terreny on es desenvolupa l'acció política, quins efectes tenen les preocupacions relacionades amb internet?

A l'hora d'abordar aquestes qüestions, la meua recerca explorava diferents tipus de preocupacions relacionades amb internet i el seu impacte en la percepció de l'activisme en la política i en els mitjans per part de la gent. En concret, he estudiat de quina manera les preocupacions i frustracions relacionades amb internet representen un desafiament per a la percepció que tenen les persones de l'eficàcia de la seva acció en els mitjans de comunicació virtuals, i com transformen la seva relació envers els mitjans escrits. Aquí, però, només hi ha espai per a reflexionar breument sobre una de les preocupacions relacionades amb internet, concretament la del temor per la falta de control sobre els missatges produïts.

En el context de les campanyes de solidaritat internacional britàniques, la xarxa es considera un espai en el qual –gràcies a Google– altres usuaris poden seguir, descontextualitzar i apropiarse fàcilment dels missatges produïts per activistes. La preocupació que neix de la falta de control sobre els missatges produïts és notable i afecta profundament la relació de les persones amb la producció de mitjans alternatius amb un biaix antiprogressista. Fa deu anys la revista *CubaSí* representava un «espai col·lectiu de debat al qual els membres contribuïen lliurement i en el qual debatien qüestions polèmiques que afectaven l'illa». Aquesta característica estava ben emparentada amb la definició que Downing (2001) o Atton (2002) fan dels mitjans alternatius i radicals, segons la qual aquests fonamenten la seva acció en pràctiques participatives i en una comunicació de tipus horitzontal. Tanmateix, en els últims deu anys la producció de mitjans alternatius per part de CSC ha canviat d'una manera espectacular i ha experimentat un gir «ideològic». Avui, la seu nacional de la campanya ha retallat el grau de participació de la gent en la producció de la revista i en altres modalitats de mitjans de comunicació. A més a més, els editors i col·laboradors de l'organització se centren exclusivament en la difusió de «notícies acrítiques i positives» sobre Cuba.

Aquest «gir ideològic» cap a notícies de caire positiu i el fet de centrar-hi l'activitat fan que creixi cada cop més el descontent entre els socis i els dirigents dels grups locals, els quals de vegades critiquen *CubaSí* per un component ideològic excessiu. Malgrat el descontentament, però, sembla que la gent entén per què la seu nacional ha de prioritzar aquestes estratègies, i justifiquen el «gir ideològic» per la preocupació que genera internet en relació amb la falta de control sobre el missatge produït. De fet, i a diferència del passat, la revista de CSC manté vincles amb diverses plataformes en línia, en un procés de producció de notícies per mitjà del qual tots els textos generats en els mitjans entren en el domini virtual. En aquest context ja no és possible el debat, ja que –tal com va assenyalar el responsable de comunicació de CSC– qualsevol

postura crítica pot ser aprofitada per la gent d'altres organitzacions de mitjans, que podria fer servir la base crítica de CSC per a les seves pròpies activitats i al·legar que «fins i tot Cuba Solidarity Campaign diu que...».

La comprensió del «gir ideològic» en la producció de mitjans alternatius, dins el marc més ampli de les preocupacions relacionades amb internet, planteja qüestions importants sobre la paradoxa existent en la relació entre activistes i tecnologies d'internet. Fet i fet, sembla interessant observar que el que la «tecnologia de la llibertat i la transparència» (Castells, 2001) fa en realitat és despertar processos antiprogressistes que afecten la política interna de les persones implicades. Tal com ha demostrat aquest article, l'ús dominant d'internet afecta cada cop més la comprensió que té la gent del que fa i de la política interna dels grups. Posant en relleu aquestes complexitats, els antropòlegs poden desafiar les percepcions que, des d'una òptica cultural, consideren internet una mera eina de potenciació de les activitats dutes a terme pels activistes polítics.

Conclusió

Les possibilitats i les creences associades a l'estructura de la xarxa han afectat profundament la manera que té la gent d'entendre l'acció i l'oposició política. Millorant la possibilitat de treballar en xarxa i «fer arribar al missatge», les tecnologies d'internet han potenciat la comprensió que tenen els activistes de l'acció mitjançant els mitjans i l'han transformada en una forma privilegiada de política d'oposició. Lluny de percebre internet com una força que pot afavorir el canvi social sense complicacions, la relació que mantenen els activistes amb les noves tecnologies es defineix per les frustracions, les preocupacions i les qüestions diàries respecte al veritable significat de l'acció a través dels mitjans.

Tal com ha demostrat aquest article, la relació entre els activistes i les tecnologies d'internet és ambivalent i complexa, i transforma profundament la comprensió que té la gent de l'acció política i l'activisme en els mitjans. Abordar aquestes complexitats és una qüestió d'importància fonamental per als antropòlegs. De fet, tal com va assenyalar MacLagan, «la lluita política que implica els mitjans de comunicació virtuals la negocia gradualment la gent implicada, i un discurs que ens permet adreçar críticament les complexitats i implicacions d'aquesta modalitat d'acció política és una prioritat absoluta de la nostra època» (MacLagan, 1999, pàg. 187).

Bibliografia

ASKEW, K. M. (2002). «Introduction to the Anthropology of Media Reader». A: K. M. ASKEW, R. R. WILK (editors). *The Anthropology of Media: a Reader*. Malden (Massachusetts) / Oxford: Blackwell Publishers.

<http://dighum.uoc.edu>

La representació de l'acció política en els mitjans de comunicació...

- ATTON, C. (2002). *Alternative Media*. Londres: Sage.
- ATTON, C. (2004). *An Alternative Internet: Radical Media, Politics and Creativity*. Edimburg: Edinburgh University Press.
- ATTON, C. (2007). «A Brief History: The Web and Interactive Media». A: K. COYER, T. DOWMUNT, A. FOUNTAIN (editors). *The Alternative Media Handbook*. Londres / Nova York: Routledge.
- CASTELLS, M. (1997). *The Power of Identity*. Cambridge (Massachusetts): Blackwell.
- CASTELLS, M. (2001). *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society*. Nova York: Oxford University Press.
- COULDRY, N.; CURRAN, J. (2003). «The Paradox of Media Power». A: N. COULDRY, J. CURRAN (editors). *Contesting Media Power: Alternative Media in a Networked World*. Lanham (Maryland) / Oxford: Rowman & Littlefield.
- DELLA PORTA, D.; DIANI, M. (1999). *Social Movements: An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishers.
- DOWNING, J. (1990). «Alternative Media and the Boston Tea Party». A: A. SREBERNEY-MOHAMMADI, A. MOHAMMADI (editors). *Questioning the Media*. Newbury Park: Sage Publications.
- DOWNING, J. (2001). *Radical Media: the Political Experience of Alternative Communication*. Thousand Oaks: Sage.
- DOWMUNT, T. (2007). «Introduction». A: K. COYER, T. DOWMUNT, A. FOUNTAIN (editors). *The Alternative Media Handbook*. Londres / Nova York: Routledge.
- HERZFELD, M. (2001). *Anthropology: Theoretical Practice in Culture and Society*. Malden (Massachusetts): Blackwell Publishers.
- MANNING, P. (1998). *Spinning for Labour: Trade Unions and the New Media Environment*. Aldershot: Ashgate.
- MARCUS, G. E. (1998). *Ethnography Through Thick and Thin*. Princeton (Nova Jersey): Princeton University Press.
- McLAGAN, M. (1999). «Computing for Tibet: Virtual Politics in the Post-Cold Era». A: G. E. MARCUS (editor). *Connected: Engagements with the Media*. Londres/Chicago: University of Chicago Press.
- MEIKLE, G. (2002). *Future Active: Media Activism and the Internet*. Londres / Nova York: Routledge.
- MELUCCI, A. (1996). *Challenging Codes: Collective Action in the Information Age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ORTNER, S. B. (1995). «Resistance and the Problem of Ethnographic Refusal». *Comparative Studies in Society and History*. Vol. 37, número 1, pàg. 173-193.
- RIBEIRO, G. L. (1998). «Cybercultural Politics: Political Activism at a Distance in a Transnational World». A: S. E. ÁLVAREZ, E. DAGNINO, A. ESCOBAR (editors). *Introduction: The Cultural and the Political in Latin American Social Movements*. Boulder (Colorado): Westview Press.
- SLATER, D. (1998). «Rethinking the Spatialities of Social Movements: Questions of (B)orders, Culture and Politics in Global Times». A: S. E. ÁLVAREZ, E. DAGNINO, A. ESCOBAR (editors). *Culture of Politics, Politics of Cultures: Re-visioning Latin American Social Movements*. Boulder (Colorado): Westview Press.
- WALTZ, M. (2005). *Alternative and Activist Media*. Edimburg: Edinburgh University Press.

Veronica Barassi

Doctoranda en els departaments d'Antropologia i Media i Comunicació al Goldsmith College de la Universitat de Londres
v.barassi@gold.ac.uk

New Cross, London
SE14 6NW, UK

Veronica Barassi prepara la seva tesi doctoral conjuntament amb els departaments d'Antropologia i de Media i Comunicació del Goldsmith College, a la Universitat de Londres. El seu projecte de recerca el financia l'AHRC (Consell de Recerca en Arts i Humanitats) i estudia l'ús que fan les organitzacions militants i els sindicats britànics dels mitjans de comunicació alternatius com a eines d'apoderament per a l'autodefinició i l'acció política. Amb la penetració de les tecnologies d'internet en els nivells diaris d'activisme polític, l'objectiu de la seva recerca és aportar una reflexió original i interdisciplinària sobre la naturalesa canviant de la relació entre mitjans alternatius, imaginació i acció política.

Veronica Barassi va formar part del comitè organitzador del simposi Mending the Gaps: Rethinking on Media Theory and Practice, que va tenir lloc el maig del 2008 a l'School of Oriental and African Studies (SOAS). També ha estat membre del comitè executiu de MeCCSA Postgraduate Network i actualment és l'únic estudiant representant del Media Studies Subject Centre of the Art, Design and Media - Higher Education Academy. Va treballar d'ajudant de recerca per al programa de recerca sobre Mitjans de Comunicació del Goldsmith i fa poc s'ha incorporat com a adjunt de recerca a l'Institute of Contemporary European Studies de la London Business School, institució pertanyent al Regent's College.

<http://digithum.uoc.edu>

La representació de l'acció política en els mitjans de comunicació...

Aquesta obra està subjecta a la llicència de **Reconeixement-No comercial-Sense obres derivades 3.0 Espanya** de Creative Commons. Podeu copiar-la, distribuir-la i comunicar-la públicament sempre que n'especifiqueu l'autor i la revista que la publica (*Digithum*); no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>.